

Výzkum v kontextu informačních studií a knihovnictví

Jaro 2019

Výzkumy obecně (viz předchozí hodiny)

KRITÉRIA VÝBĚRU:

- cíl, podmínky, prostředí apod.

Základní výzkum

- pomáhá rozvíjet vědu a je svázán s teorií
- výsledky přispívají k rozvoji vědy (rozšíření její metodologické výbavy nebo stavu teoretického poznání)
- obvykle financován z veřejných zdrojů (státní rozpočet)

Aplikovaný výzkum

- zaměřen na praktické řešení problémů
- cíl: použít výsledky v praxi (např. komerční výzkum)

Kvantitativní

- **cílem:** testování hypotéz = jejich potvrzení či vyvrácení
- využívá kvantifikační či statistické metody

Kvalitativní

- **cílem:** hlubší porozumění zkoumané skutečnosti a následné vytváření nových hypotéz, nového porozumění, nové teorie

Kvantitativní výzkum

Kvalitativní výzkum

Ptáme se: Co? Jak? Kolik?

Ptáme se: Proč?

Příklady využití: analýzy návštěvnosti, frekvence půjčování, určování míry spokojenosti uživatelů.

Příklady využití: Proč lidé (ne)chodí do knihovny? Jak se v ní chovají a jaký význam pro ně knihovna má?

Deduktivní (postupuje od obecných soudů k jednotlivostem)

Induktivní (postupujeme od jednotlivostí k obecným soudům)

Testování teorií, hypotéz

Vytváření teorií

Strukturované, standardizované metody (dotazník)

Rozhovor, pozorování

Velký výzkumný vzorek

Menší výzkumný vzorek

Redukce informací

Vyčerpávající informace o případu

Zprostředkovaný kontakt s respondenty

Těsný a dlouhodobý kontakt

Matematické, statistické zpracování

Kódování

Generalizace je možná

Generalizace je nemožná

Vysoká reliabilita

Reliabilita je nízká

Nízká validita

Vysoká validita

Kvantitativní výzkum VERSUS Kvalitativní výzkum

(K. Vlčková: Základy pedagogické metodologie)

	kvantitativní výzkum	kvalitativní výzkum
filozofický zdroj	pozitivismus	fenomenologie, antropologie, hermeneutika
cíl	získání objektivního důkazu, ověření teorie/ hypotéz	porozumění chování lidí v přirozeném prostředí
charakter	objektivní	subjektivní
vztah k teorii	potvrzení či vyvrácení teorie	tvorba teorie
myšlenkový postup	dedukce	indukce
východisko/ začátek výzkumu	vychází z teorie a hypotéz	začíná vstupem do terénu
plánování výzkumu	pečlivě se připravuje na začátku, písemný projekt podle dané struktury	plán vzniká v průběhu práce, mohou se měnit zkoumané otázky, a metody => je pružnější
průběh výzkumu	plánovitě ověřuje hypotézy, zjišťuje kauzální vztahy	shromažďuje obrovské množství údajů o konkrétním chování lidí a o jeho kontextu, zaznamenává se a interpretuje, v průběhu výzkumu se vynořují hypotézy
počet zkoumaných osob	reprezentativní vzorek, velké množství (většinou)	žák, třída, škola

Kvantitativní výzkum VERSUS Kvalitativní výzkum

(K. Vlčková: Základy pedagogické metodologie)

	kvantitativní výzkum	kvalitativní výzkum
techniky, metody	experiment (manipulace s proměnnými), dotazník, testy, standardizované pozorování aj.	dlouhodobý terénní výzkum, pozorování s různou mírou zúčastněnosti, spolupráce výzkumníka s informanty při sběru údajů, bez zasahování do dějů
zpracování dat	kvantitativní, počítačové, statistické, interpretace dat	kvalitativní kódování, analýza, interpretace
spolehlivosti výsledků	zajišťuje se standardními postupy, zjišťuje se statisticky (validita, reliabilita); výzkum lze zopakovat	problematická - výsledky jsou subjektivní; zajištění pomocí <i>triangulace dat</i> , metod, výzkumníků, teorie (interpretace údajů několika výzkumníky, porovnání podobných výzkumů, podobných jedinců v podobném kontextu, použití více metod, schválením závěrečné zprávy účastníky)
výsledky podoba závěrečné zprávy	zobecnění výsledků na populaci, zjištění zákonitostí; stručná, výstižná výzkumná zpráva, dle zažité struktury: 1/ výzkumný problém, 2/ metodologie, 3/ analýza dat, 4/ diskuse výsledků	vysvětlování chování lidí v určitém kontextu; detailní, interpretativní či jen deskriptivní zpráva, hluboké vyprávění
platnost výsledků	snaha o platnost pro celou populaci	platnost pro danou třídu, žáka, školu
význam	predikce, zákonitosti	deskripce, porozumění, smysl

KVALITATIVNÍ výzkum

Zabývá se

- popisem procesů, vztahů, okolností, situací, systémů nebo lidí
- interpretací, explanací a explorací
- verifikací předpokladů, teorií nebo zobecnění
- evaluací a komparací praktik, inovací programů

KVALITATIVNÍ výzkum

- Zaměření: **JAK** jednotlivci a skupiny nahlíží, chápou a interpretují svět = **cílem odkrýt význam informací**
- **Neužívá** statistických metod a technik kvantitativního výzkumu
- Vychází z interpretativního paradigmatu (fenomenologie, etnometodologie, symbolický interakcionalismus)
- Opírá se o **indukci** (pozorování - zjištění pravidelností - závěry - teorie)
- **Nenumerické** šetření a interpretace
- Sociální vědy: nejčastěji kombinace kvalitativního a kvantitativního výzkumu

KVALITATIVNÍ výzkum

- Snaha **interpretovat pohledy subjektů** na zkoumaný předmět tím, že **výzkumník přejímá jejich perspektivu**
- **Využití podrobného popisu každodenních situací** s cílem **porozumět akcím a významům v jejich sociálním kontextu**
- **NEREDUKUJE SE** počet proměnných ani vztahy mezi nimi, o jejich redukci rozhodují samy zkoumané subjekty.
- **AKCENT** na otevřené a nestrukturované výzkumné plány
- **ANALÝZA** vychází z velkého množství informací o malém počtu jedinců
- Zájem o reálné celky, interakce mezi aktéry a individuální osudy
- **ÚČEL** kvalitativního výzkumu: **vytvořit holistický obraz zkoumaného předmětu / zachytit, jak účastníci procesů situace interpretují / zachytit interpretace těchto interpretací**

KVALITATIVNÍ výzkum

- Systematické či disciplinované použití mnoha metod, které nejsou apriorně kalibrovány na určitý typ interpretace
- Výzva pro výzkumníka: bez předpokladů a přirozeně přistupovat k interpretaci většinou narativního materiálu
- Implikace pro výzkumnou praxi: kvalitativní výzkumníci studují jevy ve svých přirozených podmínkách a pokoušejí se jim dát smysl nebo je interpretovat v termínech významů, které jim lidé dávají
- Kvalitativní výzkum = kolekce rozsáhlého empirického materiálu:
  - texty zachycující každodennost a problematické momenty a významy v životě jednotlivce: založené na případové studii / osobní zkušenosti / životním příběhu / interview / pozorování / historii / vizuálních a interakčních textech

Metodologická tradice dotazování = explorace sociálního problému nebo problému jedince

- analýza slov i rozsáhlejších verbálních i neverbálních významových jednotek, zachycení podrobných názorů informantů
- provádění studie v přirozených podmínkách

Zásady kvalitativního výzkumu

Otevřenost

- Vůči zkoumaným osobám, včetně jejich zvláštností
- Vůči použitým metodám
- V tvorbě plánu, kdy hypotézy se dotváří během výzkumu

Zahrnutí subjektivity

- Identifikace výzkumníka se zkoumaným jevem

Procesuálnost

- Sociální procesy i komunikace mají procesuální charakter, jeho prvky se mění (metody, způsoby interpretace výzkumníka apod.)

Reflexivita

- Interpretativní porozumění, schopnost reagovat na nové nečekané momenty

Zaměření na případ

- Pozornost jednotlivým případům, podrobný popis, pomocí nich se navrhují teorie, které se také jimi přezkušují

Historicita a kontextuálnost

- Všechny závěry se musí validovat pro daný kontext

Problematizace determinovanosti

- Determinismus je prolamován interpretací člověka; určitý řád je nutné brát jako dohadovaný pořádek, ve kterém se lidé kontinuálně dohadují při vzájemném dorozumívání o svých záměrech a očekáváních

Přednosti / Nevýhody

kvalitativního výzkumu

(Hendl, J.: *Úvod do kvalitativního výzkumu*)

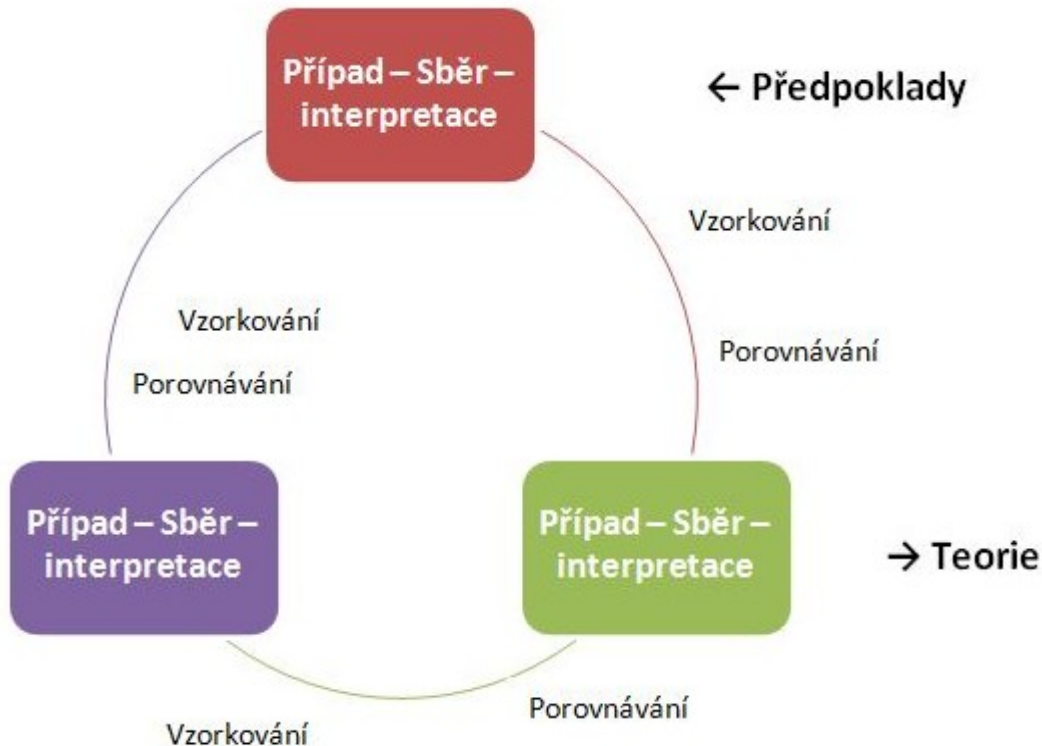
Přednosti kvalitativního výzkumu	Nevýhody kvalitativního výzkumu
<ul style="list-style-type: none"> • Získává podrobný popis a vhled při zkoumání jedince, skupiny, události, fenoménu. • Zkoumá fenomén v přirozeném prostředí. • Umožňuje studovat procesy. • Umožňuje navrhnout teorie. • Dobře reaguje na místní situace a podmínky. • Hledá lokální (idiografické) příčinné souvislosti. • Pomáhá při počáteční exploraci fenoménů.	<ul style="list-style-type: none"> • Získaná znalost nemusí být zobecnitelná na populaci a do jiného prostředí. • Je těžké provádět kvantitativní predikce. • Je obtížnější testovat hypotézy a teorie. • Analýza dat i jejich sběr jsou často časově náročné etapy. • Výsledky jsou snadněji ovlivněny výzkumníkem a jeho osobními preferencemi

Vztah kvantitativního a kvalitativního výzkumu v praxi

Kvalitativní výzkum často předchází výzkumu kvantitativnímu:

- kvalitativní metody – přinesou data ve formě nápadů, možností, podnětů – jejich uspořádání a protřídění
- kvantitativní metody – přinesou data důležitá pro rozhodnutí o řešení na větší či menší ploše – impakt na cílovou skupinu

Zdroj: <http://vyzkumy.knihovna.cz/ucebnice/faze-vyzkumu>

Kvalitativní výzkum

- NE lineárně
- Děje se v cyklu (analýza, vzorkování a interpretace probíhá v cyklickém procesu)

Zadání (projekt) výzkumu

- Cíl výzkumu
- Účel výsledných zjištění výzkumu
- Kdo bude s výsledky pracovat především
- Cílová skupina, základní soubor
- Témata výzkumu (hypotézy, případně i otázky)
- Časový harmonogram
- Zdroje (lidské, finanční i nefinanční)
- Požadované výstupy z výzkumu
- Dále:
  - Formát výzkumu, typ výzkumu, technika dotazování
  - Způsob výběru respondentů
  - Propagace výzkumu, způsob oslovení respondentů

Výzkumná zpráva (výstup) - struktura

Název a anotace

- název musí být výstižný
- anotace obvykle popisuje zaměření výzkumu, jeho cíle a charakteristiku, ne konkrétní výsledky

Úvod

- základní informace o výzkumu a sběru dat
- přehled dosavadních výsledků v dané oblasti
- seznam témat, kterým se věnujeme

Metody výzkumu

- jak jsme prováděli výzkum
- užití metody

Výsledky výzkumu

- vyhodnocení výzkumných otázek a hypotéz
- interpretace dílčích výsledků

Závěry

- možnosti dalšího výzkumu
- nové otázky

Literatura

- veškerá použitá i citovaná literatura
- přílohy

Výzkumný problém

- Stojí na počátku a udává směr celému výzkumu
- Sděluje informaci o tématu a ve zkratce říká, jak se šetření provede
- Při stanovení výzkumného problému je třeba:
  - Ujasnit si cíle výzkumu
  - Seznámit se s předchozími výzkumy na dané téma
  - Diskutovat o ideji výzkumu s kolegy
  - Objasnit si rozsah a náročnost zkoumané problematiky
  - Formulovat výzkumný problém jasně a srozumitelně

Typologie (kvalitativního) výzkumu podle cíle

- **Orientační výzkum**
  - Mívá podobu tzv. předvýzkumu (pilotního výzkumu, sondáže)
  - Využití: je-li znalost badatele o problému minimální
- **Deskriptivní výzkum**
  - Má popisný charakter, zabývá se pouze dílčími otázkami
  - Cíl: zjistit, jak se již šetřené parametry proměnily v čase
- **Explanační (výkladový, objasňovací) výzkum**
  - Předpokládá uchopení problematiky na základě rozsáhlých výzkumných činností
  - Cíl: výklad určitého problému
- **Prognostický (predikční) výzkum**
  - Přináší výpověď o budoucnosti na základě zjištěných empirických poznatků
  - Zpracovává názory odborníků pro určitou oblast

Otázky v kvalitativním výzkumu

- Výzkumník **NEMÁ představu o tom, jak by mohly vypadat odpovědi na výzkumné otázky (obecné otázky, zájem o to, jak široké jsou možnosti odpovědí, nové podněty, nápady, souvislosti)**
  - **vytyčuje pouze široce formulované otázky a témata a poté odpovědi analyzuje**
  - **vybírání to zajímavé a podstatné, co se opakuje, a hledá vzorce v odpovědích**

Výzkumné otázky

- Vycházejí z obecného určení cíle výzkumu
- Převádějí obecný cíl do konkrétnější podoby
- Obvyklý přístup k výzkumným otázkám:
  - Formulace jedné zastřešující výzkumné otázky, ke které lze stanovit dílčí výzkumné otázky
- **Příklad hlavní výzkumné otázky:**
  - *Jak se učící knihovníci při edukaci žáků primární školy v informační gramotnosti vyrovnávají se situací integrace dítěte se středně těžkou nebo těžkou mentální retardací?*
  - *Jak jsou uživatelé spokojeni se službami fakultní knihovny?*
- **Příklad podotázek (jimiž bude směřován sběr dat):**
  - Jsou uživatelé spokojeni s referenčními službami?
  - Jsou uživatelé spokojeni s výpůjčními službami?
  - Liší se celková spokojenost uživatelů podle socioekonomických charakteristik?
  - Liší se celková spokojenost uživatelů podle jejich věku? (atd.)

Výzkumná hypotéza

Výzkumná hypotéza: Forma studia má vliv na celkovou spokojenost se službami knihovny.

Dvě proměnné: forma studia / celková spokojenost

Zjištění formy studia:

Zjištění celkové spokojenosti???

Dekompozice (podle Martensena a Gronholdta, 2003) **celkové spokojenosti uživatele** knihovny:

- Spokojenost s elektronickými zdroji,
  - Spokojenost s tištěnými publikacemi,
  - Spokojenost s technickým zázemím,
  - Spokojenost s knihovním prostředím,
  - Spokojenost s personálem (případně s dalšími službami, které knihovna poskytuje).
- Každou z těchto komponent můžeme například změřit v dotazníku mírou souhlasu s výrokem. Spokojenost s elektronickými zdroji měříme tedy mírou souhlasu s výrokem "*Knihovna disponuje dostačujícím počtem kvalitních elektronických zdrojů*".
  - Pro příklad postačí tato **baterie otázek** (ve skutečnosti je možné s kompozicí pokračovat a dále zjemnit znaky a indikátory)

Typy proměnných

Proměnná je měřenou vlastností, kterou můžeme vyjádřit konkrétní hodnotu.

Znaky proměnné - podoby:

- fyzických a demografických vlastností lidí (např. věk, vzdělání, pohlaví),
- vztahových vlastností jedinců (např. vztah ke službám poskytovaných knihovnou).

Rozlišujeme tyto druhy proměnných:

Proměnné nominální

- Jejich hodnoty se většinou vyjadřují slovně (např. hodnoty proměnné pohlaví jsou žena a muž). Příkladem nominální proměnné je třeba pohlaví nebo rodinný stav.

Proměnné ordinální

- Mohou se také vyjadřovat slovně, ale oproti nominálním proměnným můžeme určit pořadí hodnot. Typickou ordinální proměnnou je třeba vzdělání (můžeme říci, že existuje pořadí hodnot, ale nelze přesně říci, o kolik je například vysoká škola vyšší hodnota než škola základní).

Proměnné intervalové (kardinální)

- Hodnotou bývá zpravidla číslo a můžeme i přesně říci, o kolik je jedna hodnota vyšší než druhá. Typickými intervalovými proměnnými jsou např. věk nebo plat.

Strategie výběru vzorku v kvalitativním výzkumu

- Nejedná se o reprezentativnost směrem k populaci
- Jedná se o reprezentaci konkrétního problému (např. sledování strategie výběru partnerky u mužů starších padesáti let)

Př.: Metoda nabalování (metoda sněhové koule)

- pokud neznáme dobře naši populaci (neexistují například žádné seznamy skalních fanoušků hororů), můžeme začít výzkum u jednoho informanta; od něj se dozvíme o dalších příslušnících komunity, od těch o dalších...
- klíčový při výběru je první informant

Př.: Účelové vzorkování

- při tomto typu výzkumník rozhoduje o tom, co má být pozorováno
- tento výběr lze doporučit jen expertům na danou problematiku

Př.: Ankety

- založeny na samovýběru, ochotě jednotlivců participovat na výzkumu a také na tom, kdo je právě "při ruce,,
- poskytují nereprezentativní, zkreslené vzorky
- o výsledky anket se nelze opírat při důležitém rozhodování

Strategie výběru vzorku v kvalitativním výzkumu – základní přehled

(K. F. Punch: Úspěšný návrh výzkumu)

Typ vzorkování	Účel
Maximální variace	Dokumentuje různé variace a identifikuje důležité společné konfigurace.
Homogenní	Zaostřuje, redukuje, zjednodušuje, napomáhá skupinovému dotazování.
Kritický případ	Umožňuje logické zobecnění a maximální aplikaci informací na jiné případy.
Založený na teorii	Hledá příklady teoretických konstruktů pro hlubší analýzu a přezkoušení.
Potvrzení a vyvrácení případem	Jde o propracování počáteční analýzy, vyhledávání výjimek, hledání variací.
Sněhová koule nebo řetěz	Identifikuje zajímavé případy pomocí osob, jež znají osoby se znalostí případů, které jsou informačně bohaté.
Extrémní či deviantní případy	Využívá vysoce neobvyklé projevy daného fenoménu, který je středem zájmu.
Typický případ	Osvětluje, co je normální nebo průměrné.
Intenzita	Využívá informačně bohaté případy, které manifestují fenomén intenzivně, ale ne extrémně.

Typ vzorkování	Účel
Politicky důležité případy	Hledá případy přitahující pozornost nebo bránící se pozornosti.
Náhodný účelový	Přidává důvěryhodnost vzorku, jestliže potenciální účelový vzorek má být velký.
Stratifikovaný záměrný	Ilustruje podskupiny, napomáhá srovnání.
Kriteriální	Zvažuje všechny případy, které splňují určité kritérium, užitečné pro zajištění kvality.
Oportunistický	Sleduje nové cesty, využívá výhody neočekávaného.
Kombinovaný nebo smíšený	Vyznačuje se triangulací, flexibilitou, vyrovnává se s různými zájmy a potřebami.
Na základě pohodlnosti, výhodnosti	Šetří čas, peníze a námahu, ale na úkor kvality informací a spolehlivosti.

Výběr vzorku (kvalitativního) výzkumu - podrobněji

- **Kvótní výběr** – ve vzorku jsou zastoupeny známé vlastnosti populace podle kvót populace,
- **Náhodný výběr** – každá vlastnost populace má stejnou pravděpodobnost, že bude zastoupena ve vzorku,
- **Náhodný stratifikovaný výběr** – populace je podle stanovených kritérií rozdělena do homogenních skupin, ze kterých je vzorek náhodně vybrán,
- **Systematický výběr** – v populaci je náhodně určen první jedinec a od něj každý N-tý (podle požadované velikosti vzorku),
- **Účelový výběr** – reprezentuje obvykle pouze určitou, jasně definovanou část populace; výběr založený na úsudku výzkumníka o tom, co by mělo být pozorováno a zkoumáno,
- **Technika sněhové koule** – významná role informátora, který do vzorku přivádí další jedince cílové skupiny

Metody sběru dat v kvalitativním výzkumu

Kvalitativní data = nejčastěji SLOVA

Metody sběru dat - definovány při návrhu výzkumu

Kritéria výběru metod:

- výzkumné potřeby a záměry výzkumníka
- finanční a časové možnosti výzkumníka

Metody sběru dat TYPICKÉ v kvalitativním výzkumu:

- **Pozorování**
- **Analýza dokumentů**
- **Dotazování** (osobní, telefonická, poštovní či on-line varianta)
- **Případová studie**
- Biografický výzkum
- Zakotvená teorie
- **Etnografický terénní výzkum** (zahrnuje pozorování a participantní pozorování)
- **Akční a kritický výzkum ...**
- **Analýza diskurzu, sémiotika**

Metody sběru dat v kvalitativním výzkumu

Využití metod kvantitativního výzkumu v šetření kvalitativním:

- Dotazníky s otevřenými otázkami
- Formuláře pro kvalitativní interview standardizované pro všechny respondenty
- **Sekundární analýza dat (sekundární výzkum)**
  - využití (opakovaná analýza) již shromážděných a analyzovaných dat

Pozorování

- Předpoklad: disproporce mezi tím, co lidé tvrdí nebo co si myslí, a tím, co skutečně dělají a jak se chovají
- Účel pozorování: zachytit a analyzovat reálné jevy a procesy, které nelze odhalit pomocí dotazování

Pozorování zúčastněné

- pozorovatel **JE** jedním z aktérů procesů a jevů, které pozoruje

Pozorování nezúčastněné

- Pozorovatel **NENÍ** aktérem procesů a jevů, které pozoruje
  - A) pozorovatel z odstupů nezaujatě sleduje jevy v jejich přirozeném prostředí (naturalistické pozorování)
  - B) účastníci výzkumu nejsou předem informováni o tom, že jsou pozorováni (skryté pozorování)

Analýza dokumentů

- Využití tehdy, nemůžeme-li se přímo dotazovat
- **Výpovědi z minulosti** - jakýkoliv vytvořený artefakt, který nebyl primárně vytvořen pro účely našeho výzkumu (např. osobní deníky, korespondence, telefonní účty, historie prohlížení a vyhledávání na internetu atd.)
- Náročná výzkumná metoda
- Při existenci dostatku zdrojů potenciál nejzajímavějších výsledků výzkumu
- V současnosti: **datová žurnalistika** = využití a propojování veřejně dostupných (i nedostupných) databází a rejstříků –
- Další forma analýzy dokumentů: analýza sociálních sítí, blogů nebo komentářů

Dotazování / Experiment

Dotazování

- Rozhovor **strukturovaný**
- Rozhovor **polostrukturovaný**
- Rozhovor **nestrukturovaný**

Experiment

- Využívání na ústupu
- Příčina: etika (experiment je založen na rozdělení zkoumané populace na kontrolní skupiny, manipulaci s proměnnými a zajištění neměnného prostředí; to v přirozeném prostředí není vždy možné)

Focus group(s)

Skupinové rozhovory (typicky 5-12 lidí)

- začínají širším tématem, ale končí úzkým zaměřením na jedno konkrétní téma
- Vhodné použití:
  - zjišťování motivů jednání
  - zjišťování důvodů odmítání produktu
  - zjišťování informací kvalitativního charakteru
  - tvorba hypotéz
  - testování nových služeb či kampaní, inovací ...
  - identifikace problémů, které nejvíce vadí
  - evaluace efektivity / dopadu edukačních programů
- <http://100metod.cz/post/45757084845/5-focus-group>

Jak na focus group (FG)

- Skupina 5-12 jedinců (některé zdroje 3-15)
- Ideální počet je 6-10 účastníků
- Skupiny mohou být přirozené (např. žáci třídy, senioři kurzu, návštěvníci knihovny) nebo uměle vybrané podle různých kritérií
- Klíčová podmínka úspěchu použití metody FG - **výběr moderátora**:
  - najmout si profesionála z výzkumné agentury (typicky odborníka s psychologickým vzděláním), v tomto případě je nutné zasvětit experta do problematiky výzkumu,
  - zajistit si moderaci sami a odborník pouze pomáhá se záznamem dat a analýzou výsledků,
  - vše si zajistit vlastními silami (jedná se o ekonomicky nejméně náročnou variantu, ale riziko chyb je veliké)
- Příprava otázek posléze kladených ohniskové skupině

Focus group - výhody a nevýhody

Výhody

- Využitelné na studium komplexních témat, která zahrnují velkou škálu pocitů a postojů.
- Existence skupinové dynamiky = nové názory se projeví právě v interakci mezi účastníky
- Využití v rámci zvyšování validity výzkumu (tzv. triangulace)
- Metoda vhodná jako zpětná vazba při testování nových služeb, produktů apod.

Nevýhody

- Uměle vytvořené prostředí
- Přítomnost vůdčích typů, kteří ovlivňují diskuzi
- Náročnost na provedení
- Požadavek zkušeného moderátora (ideálně psychologa) hlídajícího skupinovou dynamiku

Příklady využití focus group

- V informační vědě a knihovnictví až v 80. letech pro výzkumy vyhledávání v katalogích
- V současné době: např. pro získání zpětné vazby na testování nových informačních služeb, identifikaci příležitostí atd. (Connaway, 2010)
  - **Př.:** v australském Brisbane výzkum s cílem definovat vlastnosti a dovednosti knihovníka 2.0 (Partridge, 2012) - 14 focus groups, část z nich probíhala online formou telekonferencí

Etnografický výzkum

- Využití: zjišťování a potřeba **pochovit chování**, postoje a názory respondenta vznikající a vyvíjející se v čase (např. zpřesnění analýzy životního stylu specifické skupiny obyvatel)
- Provázán především s antropologií, sociologií, psychologii a dalšími společenskými vědami
- Stále více také ve výzkumech zákazníků a uživatelů služeb (**pochovit, nikoli pouze popsat** chování, postoje a názory)
  - (např. v USA **přibližně polovinu spotřebitelského výzkumu dnes tvoří etnografická individuální pozorování spotřebitelů**, zatímco před deseti lety většina (80 %) výzkumů byly skupinové diskuse)

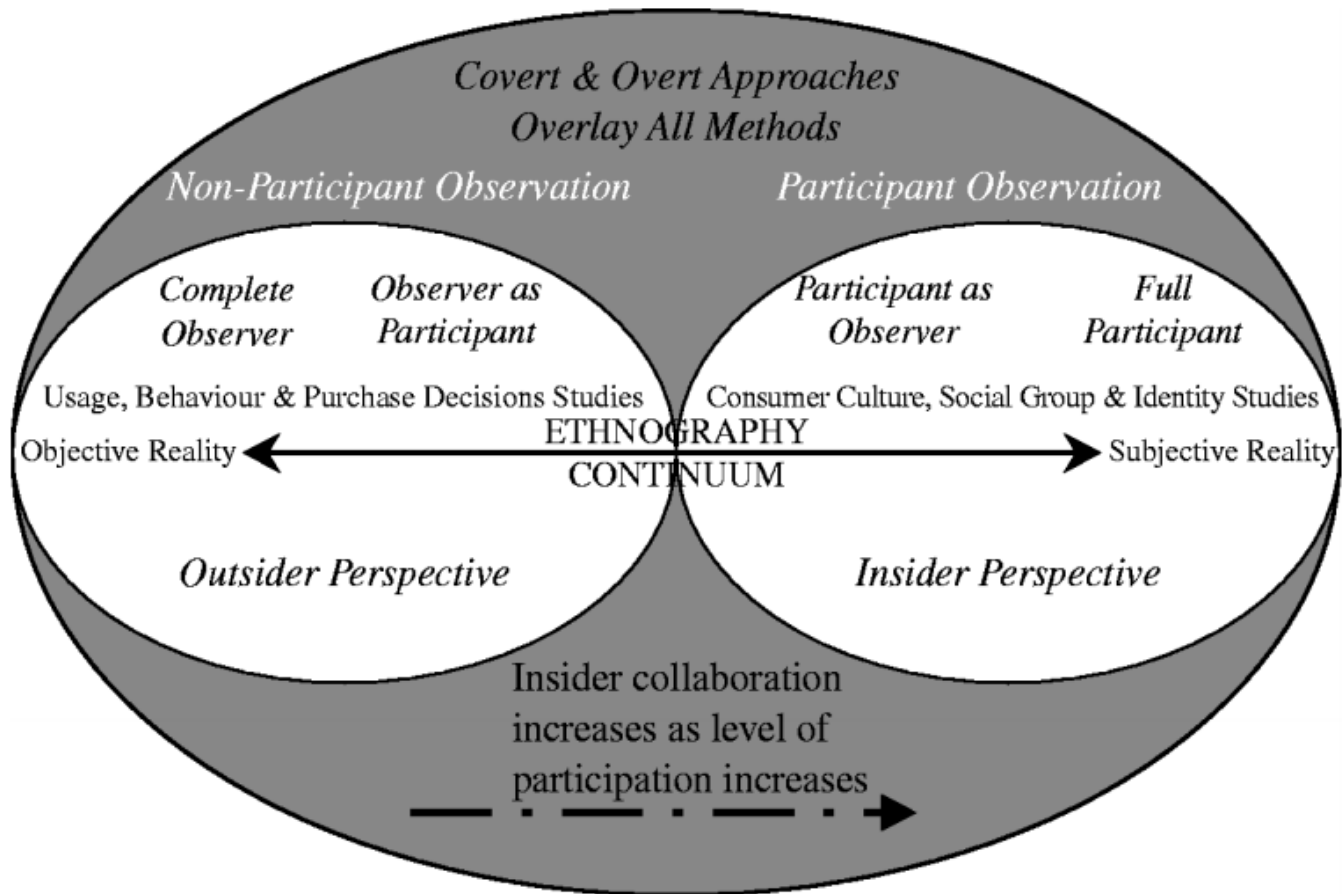
Etnografický výzkum

Výzkumník součástí každodenního života respondenta =
terénní pracovník

Etnografie používá **holistický přístup – celistvý, komplexní** (vedle přímého výzkumu v terénu výzkumníky zajímají kontextové informace o instituci získávané z různých zdrojů informací, účastní se např. různých akcí souvisejících se životem a chováním zkoumané cílové skupiny)

Znalost detailů napomáhá dosáhnout širší interpretace

Etnografický výzkum

Etnografický výzkum – cíle a metody jejich dosažení

Cílem výzkumníka nalézt v terénu **odpovědi na otázky:**

- Co se děje v daném zkoumaném prostředí?
- Co znamenají události pro účastníky situace?
- Co lidé musí vědět, aby byli schopni udělat to, co dělají v dané situaci?
- Jak lze vztáhnout to, co se děje v dané situaci, k dění v širším sociálním kontextu?
- Jak se liší organizace dění v této situaci od dění na jiných místech a v jiných časových okamžicích?

Metody etnografického výzkumu

- pozorování (zúčastněné)
- rozhovory
- analýza diskursu
- sběr dokumentu
- historická analýza

Metody etnografického výzkumu (konkrétněji)

Hlavní metodou zúčastněné pozorování

- Snaha porozumět zkoumané 'kultuře' zevnitř a zblízka
- Výzkumník PŘIROZENOU součástí výzkumu terénu (v oblasti vzdělávání například přímá účast v hodinách výuky či praxe, zkoušky, knihovna, školní bufet... vztahy se subjekty pozorování, účast na dění v sociální situaci...rozhovory se studujícími, vyučujícími a personálem...)
- Hledání odpovědí na „otázky“ co se děje / kdo nebo co se účastní dění / kdy a kde se věci dějí
- Přístupy v zúčastněném pozorování: • rozhovory • dokumenty • přímé pozorování

Zhuštěný neboli detailní popis

- **Dlouhodobý** pobyt výzkumníka přímo v terénu a v rámci zkoumaného prostředí
- Dva procesy zkoumání:
  - zapisování všech výsledku pozorování (událostí, chování apod.)
  - vlastní interpretace sesbíraných dat

Úskalí etnografického výzkumu

- Získání přístupu do terénu
- Provádění rozhovorů
- Přípravná fáze
- Správná formulace otázek

Záznam dat v kvalitativním výzkumu

- Zahrnutí všech detailů
- Pečlivost a úplnost terénních poznámek (co výzkumník slyšel, viděl, prožil / o čem uvažoval v průběhu shromažďování dat)
- Terénní poznámky:
  - popisné – popis prostředí, lidí a jejich činnosti
  - reflektující – úvahy výzkumníka o tom, co pozoruje

Příklady kvalitativních výzkumů informační gramotnosti

Téma výzkumu: Měření efektivity informačního vzdělávání na MU (G. Šimková, KISK – projekt CEINVE, 2015)

Podrobná prezentace k výzkumným šetřením:

- http://www.infolib.sk/files/infos_2015_prezentacie/mereni-efektivita-informacniho-vzdelavani_gabriela_simkova.pdf

Oblasti zkoumání:

- evaluace kontaktní výuky informační gramotnosti – semináře a workshopy IV na MU
- evaluace distančního vzdělávání v informační gramotnosti – e-learningový kurz KPI 11

Výzkum evaluace lekcí informační gramotnosti na VŠ (výňatek z prezentace)

Evaluace jako výzkumný proces

Zdroje pro příklady kvalitativních výzkumů informační gramotnosti

- **Výstupy konference ECIL 2013 až 2017** – <http://ecil2016.ilconf.org/>
  - Např. sborník abstraktů, viz http://ecil2016.ilconf.org/wp-content/uploads/sites/5/2016/11/ecil2016_abstracts.pdf
- **Kvalifikační práce KISK**, např. :
  - IG na uměleckých VŠ (Iva Kašpárková)
  - Rozvíjení IG v činnosti knihoven se zaměřením na inkluzi (David Kudrna)
  - Učící knihovník a příprava lekcí IG s využitím ICT (Radim Chalupník) ...
  - Evaluace informačního vzdělávání na VUT (Eva Sedláková) ...
- **Výzkumy prezentované ALA (ACRL)** – viz např. *ACRL releases Undergraduate Research and the Academic Librarian: Case Studies and Best Practices*, dostupné z: <http://www.ala.org/news/member-news/2017/11/acrl-releases-undergraduate-research-and-academic-librarian-case-studies-and>
- Výzkumy na univerzitách, v akademických knihovnách, v primárním a sekundárním školství ve firemním a korporátním prostředí, ve státní správě ...

Zdroje k tématu (výběr)

- BECK, Susan E a Kate MANUEL. *Practical research methods for librarians and information professionals*. New York: Neal-Schuman Publishers, c2008, xv, 309 p. ISBN 15-557-0591-X.
- HENDL, Jan. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Karolinum, 1999. 278 s. ISBN 80-246-0030-7.
- PUNCH, Keith. *Úspěšný návrh výzkumu*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-468-7.
- WILDEMUTH, Barbara M. *Applications of social research methods to questions in information and library science*. Westport, Conn.: Libraries Unlimited, 2009, 421 s. ISBN 15-915-8503-1.